

Kié volt a légy?

EÖRSI ISTVÁN

1978 januárjában egy piszkosszürke, hideg napon a kulturális miniszter alkalmat adott arra, hogy hivatali szobájában elébe tárhassam időszerű írói sérelmeimet. Miközben teljesíthetetlennek minősítette óhajaimat, finoman érzékeltette, hogy nem szívénem, hanem a politikai struktúrának a parancsszavát követem. („Még nekem sincs annyi szabadságom, hogy cíkket engedélyezzek onmagam ellen.” „Aki Juhász Ferencet támogatja, az a kultúrpolitika egészét veszi célba, ami megengedhetetlen.” „Hermann nem szívügyem, de ha Juhászt megvédjük Ön ellen, akkor, hogy úgy mondjam, őt sem hagyhatjuk cserben.”)

A beszélgetést egy óriási légy zavarta meg. Hol a miniszter fejére szállt, hol az enyémre, s ezen a nemkívánatos módon összekötött bennünket. Fogalmazhatnék úgy is, hogy ez a légy volt közöttünk az egyetlen kapocs. Januári szemmel nézve rendkívüli jelenségnek tetszett, csak úgy duzzadt az erőtől.

Téteza gyanúm támadt: talán a miniszteri szoba beendéséhez tartozik, és életét a miniszter jóindulatának köszönheti. Ezért nem merem engedély nélkül megfogni, de minelyt kérésre – a beszélgetés folyamán először és utoljára. – igenlő választ kaptam, gyors mozdulattal elesítem, és végeztem vele. A meghökkenett miniszter, nem sokkal e diadalmas akció után, látható zavarban, rám sem nézve, mint aki valamiféle kínos megbízatást teljesít, arra kért, hogy ne tekintsem cinikusnak, de ha esetleg ki akarnék vándorolni, tudna segíteni a szükséges iratok megszerzésében. Úgy tettem, mint egy úriasszony, akivel a taxisofőr menet közben tudatja, hogy számláját leróhatja természetben is; cseresztemen fülem mellett az ajánlatot, mintha el sem hangzott volna.

Élményemről 1982-ben kurtá elbeszélést írtam „Legyet fogtam a miniszternél” címen. Erre az írásomra különösen büszke vagyok, mert taktikai megfontolásból még a Beszélő sem közölte. Csak idén látott napvilágot, a Tekintet márciusi számában. Megjelenése után a főszerkesztő telefonon utólag is megköszönte az írást, majd megkérdezte, hogy voltaképpen kiről szól? Ötöltem-hatoltam, a személy nem érdekes, mondtam, az írásnak pletykaórtóku információk nélkül kell helytállnia magáért. Ezzel a főszerkesztő egyet-

54 SZÓKE GYÖRGY

értett, mégis megismételte a kérdést, személyes kíváncsiságát hozva fel indokul. Hirtelen elfáradva megneveztem az egykori minisztert. „Tudtam – mondta a főszerkesztő –, a hét végén Aczél György mondta nekem Kecskeméten, hogy Pozsgayról szól az írás.”

Lelki szemem előtt azonnal feltündökölt Aczél György, amint őt Tekintetet küldt a kultúrfullajtárral gyors egymásutánban Pozsgayhoz, hogy vajon olvasta-e már? Eszembe ötlött, hogy amikor sikerült végre néhány Lukács-tanítványt kiszekírozni az országból, örömmel jelentette pártja vezető testületében, hogy „Ezekkel már nem lesz több bajunk”. Szelényi Ivánt úgyszintén kiszekírozta, és Konráddal is megpróbálkozott. Ha engem Pozsgay akart kitessékelni, akkor mi a különbség kettőjük között? „Tudasd Aczéllal – mondtam a főszerkesztőnek –, hogy az írás nem Pozsgayról, hanem az Aczél-korszak egyik miniszteréről szól.”

„De a légy – gondoltam, amikor letettem a kagylót –, kié volt a légy?” Vitatathatlan, hogy a miniszter orra és az én pilisem között közlekedett. És noha feltehetően Pozsgay ötlete volt, hogy a magyar művelődési miniszternek kivándorlásra kell buzdítania egy magyar író, akkor is az ő száján röppent ki, mint valami szőrös téli rovar, az ajánlat.

Aki a sztalini struktúra feltételei közt – személyes becsúgyának ösztönzésére vagy reformeszméinek érvényesítése céljából – boldogulni akar, annak előzőleg megszámlálhatatlan porció legyet kell lenyelnie, mégpedig olyan arccal, mintha mákos nudlit enne. A legesztelelenebb határozatokat és legundorítóbb intern utasításokat kell végrehajtania a demokratikus centralizmusnak becézett gerinctörő szervezeti alapelvek szellemében. E szisztematikus bemocskolódási folyamat során a leg több delikvens kiürül és kiég – amikor Pozsgay arra kért, hogy ne tekintsem cinikusnak, akarva-akaratlanul azt jelezte, hogy érzi ezt a veszélyt.

Úgy vélem, a kommunista reformpolitikusok, akik Brezsnyev vagy Kádár országlása idején kapaszkodtak fel a hierarchia valamelyik magas lépcsőfokára, saját megreformálásukat sem hagyhatják ki átfogó programjukból. Ez persze az ő belügyük. Rám csak annyi tartozik ebből, hogy ezután se szüntessem be – tapintatból vagy taktikából – a légyvadászatot. Közben nem felejtetem el, hogy közös legyeinkről van szó. Az említett példánnyal sem gyúlt volna meg a bajom, ha nem ücsörgök én is, önérzetes ellenzéki, a miniszter szobájában.

55 GULAG-VILÁG

* Pozsgay Imre